

2021 YILI KEYKUBADIYE SARAYI KAZISI

The Excavation of Keykubadiye Palace in 2021

Ali BAŞ¹

Remzi DURAN²

Necla DURSUN³

Şükrü DURSUN⁴

Özet

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Selçuk Üniversitesi adına yürüttüğümüz Keykubadiye Sarayı'ndaki 2021 yılı kazı çalışmaları, saray yerleşkesindeki mevcut iki yapı kalıntısının etrafında gerçekleştirilmiştir. 2021 yılına kadar “Dört Kemerli Yapı” çevresinde sürdürülen çalışmaya, gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmasından sonra “Tonozlu Yapı” ve çevresi de dâhil edilmiştir. Dört Kemerli Yapı'nın kuzey yönünde gerçekleştirilen çalışmalarda daha önceki sezonlarda açığa çıkarılan duvarların devamı niteliğinde, bazıları biraz daha erken bazıları ise daha geç dönem özellikleri gösteren duvarlar ve temeller açığa çıkarılmıştır. Yine daha önceki çalışmalarda olduğu gibi farklı seviyelerde zemin döşemesi ve tandırların bulunması bu bölümde yaşamın farklı tarihlerde sürdüğünü gösterir. Tonozlu Yapı çevresinde yürütülen çalışmalarda, özellikle mimari açıdan çok önemli verilerle karşılaşmıştır. Çalışmalar yapının doğu ve güneydoğu yönünde gerçekleştirilmiştir. Dört Kemerli Yapı çevresine göre daha düzgün bir işçilik gösteren bu bölümdeki mimari bulgular arasında en önemli veri Divanhanenin açığa çıkarılması olmuştur. Doğu-batı yönde inşa edilen Divanhane önde taş döşeli ve ortasında altıgen bir havuz bulunan avlu ile avlunun doğu yönünde 50 cm yüksekliğinde ve tuğla döşeli bölümden oluşur. Tuğla döşeli bölümün üst örtüsü ile ilgili kesin bir şey söylemek zor olsa da bilinen örnekler çerçevesinde tonoz örtülü eyvan şeklinde olmalıdır. Ayrıca Divanhanenin güneyine bitişik ve avlu ile irtibatlı iki mekân daha bulunmaktadır. Çalışmalar sırasında her iki alanda da daha önceki senelerde olduğu gibi taşınır kültür varlığı bağlamında çini, seramik, metal, cam vb. gibi buluntularla karşılaşmıştır ve ne yazık ki yine bu buluntular arasında sağlam veya sağlama yakın eser bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Keykubadiye, Kayseri, Dört Kemerli Yapı, Tonozlu Yapı, Çini

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Konya, abas@selcuk.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-4314-0498

² Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Böl., Konya, rduran@selcuk.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-7374-6116

³ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fak., Geleneksel Türk Sanatları Böl., Kayseri, necladursun@erciyes.edu.tr ORCID No: 0000-0002-4048-0569

⁴ Doç. Dr., Kayseri Üniversitesi, Mustafa Çıkrıkçıoğlu MYO., El Sanatları Böl., Kayseri, sukrudursun@kayseri.edu.tr ORCID No:0000-0001-8465-7533

Abstract

The 2021 excavations in the Keykubadiye palace, which we carried out on behalf of the Ministry of Culture and Tourism and Selçuk University, were carried out around the remains of two existing structures in the palace campus. The Vaulted Building and its surroundings were also included in the work carried out around the Four Arched Building until 2021, after the necessary security measures were taken. During the studies carried out in the northern direction of the Four Arched Building, some earlier and some later period walls were unearthed as a continuation of the walls unearthed in previous seasons. Again, as in previous studies, the presence of floor coverings and tandoors at different levels indicates that life in this section took place on different dates. In the studies carried out around the Vaulted Building, very important data were encountered, especially in terms of architecture. The works were carried out in the east and southeast directions of the building. The most important data among the architectural findings in this section, which shows a better workmanship compared to its surroundings, is the discovery of the Divanhane.

Built in east-west direction, Divanhane consists of a stone paved courtyard with a hexagonal pool in the middle, and a 50 cm high brick paved section in the east direction of the courtyard.

Although it is difficult to say anything definite about the top cover of the brick-paved section, it can be said that it is in the form of a vaulted iwan within the framework of known examples. In addition, there are two more rooms adjacent to the south of the Divanhane and connected to the courtyard. During the studies, tiles, ceramics, metal, glass, etc., in the context of movable cultural assets, in both areas, as in previous years. finds such as these were encountered, and unfortunately, there are no solid or near-solid artifacts from these finds.

Keywords: Keykubadiye, Kayseri, Four-Arched Building, Vaulted Building, Tile

Giriş

Kayseri Keykubadiye Sarayı Kazısı 2021 yılı arazi çalışmaları 04.06.2021 tarihinde başlamış ve 26.11.2021 tarihinde sonlanmıştır. Çalışmalarda Prof. Dr. Ali Baş, Prof. Dr. Remzi Duran, Doç. Dr. Necla Dursun, Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Dursun ve Bakanlık Temsilcisi olarak Kayseri Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden Rümeyza Metin yer almıştır. 2021 yılı çalışmalarına Selçuk Üniversitesi'nden 15 öğrenci katılmıştır. Kazı çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yatırım programı ve Türk Tarih Kurumu ödeneği ile yürütülmüştür⁵. Çalışma öncesinde her yıl olduğu gibi ilk olarak kazı yapılması

⁵ Başta T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Selçuk Üniversitesi olmak üzere, Türk Tarih Kurumu Başkanlığına, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanlığına, Kayseri Şeker Şirketine, kazı ekibine ve öğrencilerimize teşekkür ederiz.

planlanan Dört Kemerli Yapı ve Tonoğlu Yapı çevresi ile önceki senelerde kazısı yapılan alanlar ve kazı çalışma ofisinin çevresindeki bitkiler temizlenmiştir. Çalışmalar kazı ekibi ve Bakanlık temsilcisinin gözetiminde Kayseri Şeker Şirketi Park ve Bahçeler Müdürlüğü işçileri tarafından gerçekleştirilmiştir.

1. Kazı Çalışmaları

2021 yılı Kazı çalışmaları yerleşkedeki iki yapı kalıntısı çevresinde yürütülmüştür. İlk çalışma alanı, 2019 yılı çalışmalarının devamı niteliğinde Dört Kemerli Yapı'nın kuzey ve doğu yönünde olmuştur. Diğeri ise 2014 yılı sondaj çalışmasından sonraki süreçte, özellikle güvenlik ve mülkiyet sorunu gibi bazı gerekçelerle başlayamadığımız Tonoğlu Yapı çevresinde, bu sorunların giderilmesine bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Bildiride öncelikle Dört Kemerli Yapı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalar ele alınmış, sonrasında ise Tonoğlu Yapı çevresinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Konunun değerlendirme bölümünde ise veriler mimari ve küçük buluntular başlığında ele alınmıştır.

1.1. Dört Kemerli Yapı Çevresindeki Çalışmalar

Dört Kemerli Yapı çevresindeki çalışmalar G1A, G2A, G3A, G6A, H3A, H4A, H5A, H6A, I6A açmalarında gerçekleştirilmiştir (Çizim 1, Fotoğraf 1). Dört Kemerli Yapı çevresindeki açmalarda başlangıç seviyesi yaklaşık olarak 1.00 m ile 1.70 m arasında değişkenlik göstermektedir. Daha önceki sezonlarda olduğu gibi 2021 sezonunda da mimari açısından benzer durumlarla karşılaşmıştır. Bu bağlamda özellikle farklı taş malzeme ve teknikteki duvarlarla oluşan fakat nasıl kullanıldığı hakkında ne yazık ki kesin bir yargıya varmanın mümkün olmadığı mekanların kapı ve pencere gibi açıklıkları yine bulunmamaktadır.

G1A açmasında çalışmaya 1.64 m seviyesinde başlanmıştır. Açmada öncelikle kuzeybatıdan güneye doğru seviye inme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sırasında biri 1.34 m seviyesinde diğeri de 0.95 m seviyesinde iki tandır bulunmuş, ikinci tandır mevcut durumu ile koruma altına alınmıştır. Açmada bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan süslemeye sahip sır altı çini parçaları, bitkisel süslemeye sahip lüster seramik parçası, bir lüle ve turkuaz renkte bilezik parçası bulunmuştur. Ayrıca açmada tek renk turkuaz çini, yeşil sırlı ve sırsız seramik parçaları da ele geçmiştir.

G2A açmasında çalışmaya 1.40 m seviyesinde başlamış ve doğuda 0.70 m, batıda ise 0.40 m seviyelerine kadar çalışmalar sürmüştür. Açmadaki çalışmalar sırasında kuzey-güney yönünde uzanan duvar ile kuzeyde bulunan ve doğu-batı yönünde uzanan duvarın takibi de yapılmıştır. Aynı şekilde G3A açmasının seviyesi ile de eşitleme çalışmaları yürütülmüştür. 1.60 m seviyesinde, açmanın batısındaki duvarın devam ettiği tespit edilmiş, açmanın merkezinde, kuzey-güney yönünde uzanan duvarın sonrasında düzensiz bir şekilde bittiği anlaşılmıştır. Açmasının güneybatı köşesinde 1.16 m seviyesinde mevcut duvara bitişik hafif

kavisli şekilde bir duvar tespit edilmiştir. Güney batıdan batıya doğru döndüğü görülen duvarın, önceki yıllarda F2A ve F3A açmalarındaki çalışmalarda -0.20 m seviyesindeki kuzey-güney doğrultulu duvarın, güney ucundan doğu yönüne dönen kısmının devamı olduğu anlaşılmıştır. Duvarın G2A açmasında devam eden kısmı yaklaşık olarak 3.00 m kadar doğuya doğru devam ettiği sonrasında ise kuzeye doğru döndüğü görülmüştür. Çalışmalar genelinde sırlı ve sırsız seramik parçaları ile tek renk turkuaz çini parçalarına ve geç dönem olduğunu düşündüğümüz bir kâseye rastlanmıştır.

G3A açmasında 1.04 ile 1.34 m arasında değişen seviyelerde başlayan çalışmalar 0.39 m seviyesinde sonlandırılmış, kuzey-güney doğrultusunda uzanan duvarı dik kesen ve batıya doğru devam eden 0.80 m genişliğinde bir duvar tespit edilmiştir. Açmada tek renk sırlı çini ve sıraltı çini parçaları ile sırlı ve sırsız seramik parçaları ele geçmiştir.

G6A açmasında 1.00 m ile 1.20 m arasında değişen seviyelerde başlayan çalışmalarda H5A'nın batı kısmında, kuzey-güney doğrultuda uzanan duvarın G6A açmasında da devam ettiği izlenmiştir. Çalışmalar sırasında açmada farklı teknik ve özellikte duvarlarla da karşılaşmıştır. Çalışmalar boyunca çok sayıda form vermeyen sırlı ve sırsız seramik parçaları ile tek renk sırlı, sıraltı ve lüster çini parçalarına da rastlanılmıştır.

H3A açmasındaki dolgu toprak yumuşak bir yapıdadır ve dolgu içerisinde yoğun olarak iri moloz taşlar da yer almaktadır. Açmadaki çalışmalarda ağırlıklı olarak kırmızı hamur rengine sahip sırlı ve sırsız seramik parçaları ile tek renk turkuaz, sıraltı ve lüster çini parçaları ele geçmiştir.

H4A açmasında çalışmalara 1.50 m seviyesinde başlanmış ve 0.45 m seviyesinde sonlanmıştır. Açmanın kuzey yönünde devam eden çalışmalarda doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvar açığa çıkarılmış, duvarın H5A açmasında, kuzey-güney yönünde uzanan duvar ve G4A açmasında yer alan doğu-batı yönünde uzanan duvar ile kesiştiği tespit edilmiştir. Daha sonra duvarın güney yönünde 0.90 m seviyesinde çalışmalara başlanmış ve batıdan doğuya doğru seviye inme işlemleri yapılırken bu bölgede kül tabakasına rastlanılmış, ayrıca yoğun miktarda kemik, tuğla ve tandır parçaları ile karşılaşmıştır. Açmanın güneydoğusunda 1.00 m'de beyaz astar üzerine siyah ve kobalt mavisi renkte geometrik kompozisyona sahip sıraltı çini parçası ile biri kobalt mavisi sır üzerine yeşil renkte kırık bir parça ve diğeri opak sır üzerine yeşil renkte boyanmış iki lüster çini parçası ele geçmiştir. Açmanın güneydoğu yönünde yapılan çalışmalar sırasında 1.00 m seviyede bir adet oldukça bozuk durumda sikkeler bulunmuştur.

Açmanın ortasında, doğu-batı doğrultusunda uzanan ve yüksekliği 1.00 m, genişliği ise 0.90 m olan bir duvar açığa çıkarılmıştır. Duvarın batı yönünde çalışmalar sürdürülürken 0.80 m seviyesinde kırık halde iki adet turkuaz renkte cam bilezik parçası, sıraltı sekiz köşeli yıldız çini parçaları, lüster çini parçası

ve sgraffito tekniği ile şekillendirilmiş seramik bir tabağın dip kısmı ile açmanın güneybatısında 1.00 m seviyesinde sıraltı tekniğinde geometrik kompozisyona sahip sekiz köşeli yıldız çini parçası ele geçmiştir.

H5A açmasında çalışmalara 1.00 m seviyesinde başlanmış ve 0.39 m seviyesinde sonlandırılmıştır. Açmada kuzey-güney yönde uzanan duvar ile yine aynı yönde devam eden moloz taş örgülü bir başka duvar daha tespit edilmiştir. Kuzeyde H6A açmasına doğru devam eden ve düzgün bir işçilik göstermeyen bu duvarın üst kısmının özgün olmadığı, daha düzgün bir işçilik gösteren alt kısmın asıl duvarı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Açmada 1.13 m seviyesinde büyük ölçüde sağlam olan tandıra rastlanılmıştır. Tandır, içerisindeki toprak dolgunun boşaltma işlemi bittikten sonra güvenli bir şekilde bulunduğu yerden kaldırılarak muhafaza altına alınmıştır.

Açmanın kuzeyinden güneye doğru devam eden ve H4A açmasında doğu yöne “L” şeklinde dönen bir duvar ile H5A ve H6A açmasının birleştiği noktada kuzey-güney yönlü düzensiz bir başka duvara rastlanmıştır. Çalışmalarda çoğunlukla form vermeyen sırsız seramik parçalarının yanı sıra kulp ve kaide gibi form veren bazı parçalar ile tek renk sırlı ve sıraltı çini parçaları bulunmuştur.

H6A açmasında çalışmalara 1.00 m seviyesinde başlanmış, açmada H5A’nın batı kısmında, kuzey-güney yönlü duvarın H6A açmasında da devam ettiği görülmüş, bahsi geçen duvarın I6A açmasının batı sınırına kadar takibi yapılabilmiştir. Çalışmalar sırasında form vermeyen sırsız ve sırlı seramik parçaları ile tek renk turkuaz çini parçalarına rastlanmıştır.

I6A açmasında çalışmalara 1.63 m seviyesinden başlanmıştır. H6A açmasından doğu-batı yönünde uzanan iki duvarın I6A açmasında da devam ettiği tespit edilmiştir. Çalışmalar bu iki duvarın arasında kalan kısım ve kuzeydeki duvarın kuzey kenarının açığa çıkarılması ile devam etmiştir. Bu bölümde H6A ve I6A açmasının sınırında 0.73 m seviyesinde duvar örgüsünde kullanılan geometrik süslemeli taş ile karşılaşılması (Fotoğraf 2), bahsi geçen taşın güneyinde el değirmenine ait bir taş bulunmuştur.

1.2. Tonoğlu Yapı Çevresindeki Çalışmalar

Tonoğlu Yapı çevresindeki 2021 yılı çalışmaları 5.00x5.00 m ölçülerindeki N39, O39, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, P37, P38, P39, P40, R36, R37, R38, R39, S39, S40 olmak üzere toplam on yedi açmada gerçekleşmiştir (Çizim 2, Fotoğraf 3-4). Tonoğlu Yapı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalar sonrasında, Dört Kemerli yapı çevresinden farklı olarak tanımlanabilir özellikte mekanlarla karşılaşılmasıdır. Bu sebeple Tonoğlu Yapı çevresindeki çalışmalar Dört Kemerli Yapı çevresinden farklı olarak plankare sistemine göre değil, bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

2021 yılı çalışmaları yapının doğu ve güneydoğu yönlerinde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Tonoğlu Yapının etrafında genel temizlik çalışmaları yapılmış, sonrasında plankare sistemi doğrultusunda kazı çalışmalarına başlanmıştır.

Tonoğlu Yapı çevresinde yürütülen çalışmalar sırasında önemli verilerle karşılaşmıştır. Özellikle Dört Kemerli Yapı çevresine göre daha özgün kalabilen Tonoğlu Yapı'nın doğu ve güneydoğusundaki duvarlar ve döşemeler daha düzgün olup, bunların oluşturduğu mekânlar da daha net tanımlanabilmektedir.

Yapının doğu yönünde sürdürülen çalışmalar sonrasında, bazı bölümlerinin özgün, bazı kısımların ise sonradan yapıldığı anlaşılan ve zemini çok düzgün olmayan şekilde taş döşeli bir alan ortaya çıkarılmıştır. Avlu şeklinde düzenlenen bu alanın doğu ve güneyi duvarla sınırlandırılmış, batısında ise Tonoğlu Yapı bulunmaktadır. Alanın kuzey yönü açık tutulmuştur. Tonoğlu Yapı, yıkık olan doğu duvarında yer alan bir kapı ile sözü edilen avlu bölümü ile irtibatlandırılmıştır. Yapının batı duvarının yıkık olması sebebiyle burada bir kapının olup olmadığı belli olmamakla birlikte bazı veriler Tonoğlu yapıya girişin büyük bir ihtimalle doğudaki bu kapıdan sağlandığını göstermektedir. Bu bölümde ortaya çıkarılan önemli bulgulardan biri de künklerle oluşan su sistemidir ve künkler güneydeki duvar içerisine saplanmaktadır.

Tonoğlu Yapı'nın güney duvarının doğu ucunda bir kapı yer almaktadır. Söz konusu kapı ve önünde yer alan düzgün taş döşemeli küçük bir alan aslında 2014 yılı sondaj çalışmaları sırasında açığa çıkarılmıştı. 2021 yılı çalışmalarına bu bölümden itibaren güney yöne doğru başlanmış, ilk etapta düzgün büyük blok taşlarla döşeli zemin ortaya çıkarılmıştır. Sonrasında çalışmalar doğu ve güney yönlerde devam ettirilmiş, kazı sezonu sonrasında taş döşeli alanla irtibatlı doğu yönde 0.50 m yüksekliğinde ve zemini tuğla döşeli bir bölüm ile güneyde, batıdaki kare doğudaki ise doğu-batı yönlü dikdörtgen olmak üzere iki mekan açığa çıkarılmıştır. Zemini sonradan yükseltile ve tuğla döşenen iki mekanda yine sonraki dönemlere ait olduğu anlaşılan ocak ve tandırlar yer almaktadır. Söz konusu bölümde duvarlar yaklaşık 1.00 m yüksekliğinde ve 1.00 m genişliğindedir. Ayrıca taş döşeli alanın doğu bölümünde altıgen formlu fiskiyeli havuz bulunmuştur. Taş döşeli alanın güneybatı köşesinde ise iki basamağı kalmış olan kuzey yönlü bir de merdiven açığa çıkarılmıştır. Yine 0.50 m yüksekliğindeki tuğla döşeli mekânın güneydoğu köşesinde in-situ durumda tek renk turkuaz çinilerin bulunması bu kısmın duvarlarının çini ile kaplı olduğunu gösterir.

Taş döşeli alan ve bunun doğusundaki yükseltilemiş kısım ile bu bölümün güneyinde yer alan iki mekandan oluşan düzenleme sarayın divanhanesi olmalıdır. Her ne kadar divanhaneyi oluşturan mekanların üst örtüsüne dair günümüze herhangi bir veri ulaşamamış olsa da dönemin mimari anlayışına ve bazı verilere bağlı olarak bir değerlendirme yapmak mümkün olmaktadır. Altıgen havuzlu taş döşeli alan divanhanenin avlusu olup üzeri açık olmalıdır. Fiskiyeli havuza su

getiren sistem Tonoğlu Yapı'nın doğusundaki avlu bölümünün tanımında ifade edilen künk sistemidir.

Avlunun doğusunda yer alan 0.50 m yüksekliğindeki tuğla döşeli mekan eyvan şeklinde düzenlenmiş ve üzeri tonoz örtülü olmalıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere eyvanın duvarları in-situ verilere bakarak çini ile kaplı olmalıdır. Eyvanın kuzey tarafı sonradan bozularak kanal şeklinde kazılmıştır.

Mukarnas süslemeli iki basamağı kalmış olan merdivene ilişkin kesin bilgi bulunmamaktadır. Yalnız Tonoğlu Yapı'ya doğru yönelen merdivenin konumu ve mesafesi yapının üzerin çıkmaya imkan tanımamaktadır. Bu sebeple merdivenle Tonoğlu Yapı'ya güneyden bitişik ve daha alçak tutulan bir mekanın üzerine çıkıldığını ve buna bağlı olarak da burada bir seyir terasının olması gerektiğini düşünmekteyiz.

Tonoğlu Yapı'dan divanhaneye geçişi sağlayan kapının hemen önündeki, döşemesi sökülüş 0.60x1.40 m'lik bir alanda, dolgu malzemenin boşaltılması sonrasında mevcut zeminin yaklaşık 40 cm altında düzgün döşeme ile karşılaşılmıştır. Küçük bir alanda görülen bu döşemenin, mevcut veriler çerçevesinde alanın genelinde devam edip etmediğini söylemek zordur. Buna karşılık altta böyle bir zeminin bulunması, mevcut zeminin acaba ikinci kullanıma mı ait olduğu sorusunu da akla getirmektedir. Buna dair verilerin sonraki sezonlarda yürütülecek çalışmalar sırasında netleşebileceğini ümit etmekteyiz.

Tonoğlu Yapı'daki kazı çalışmaları devam ederken, yapının kuzeybatı yönünde, göl kenarında, düzgün büyük blok taşların yanında bulunan "döküntü" toprak içerisinde çok sayıda çini parçasına rastlanmıştır. Bu eserlerden en önemlisi, sekiz köşeli yıldız formunda ve sıraltı tekniğinde yapılmış, konturları siyah, içleri ise mavi, turkuaz ve patlıcan moru renkte dolgulanmış Umay (Siren) figürlü çini parçasıdır. Yine çalışmaların yapıldığı bölgede sekiz köşeli yıldız çiniye ait olduğu anlaşılan ve üzerinde yine figürlü süslemelerin de görüldüğü çini parçalarının yanı sıra bitkisel motiflerle süslenmiş yıldız formu çini parçaları da ortaya çıkarılmıştır. Bunların dışında çok sayıda form vermeyen tek renk turkuaz sırlı çiniler ile turkuaz ve mangan moru renkte altıgen formda tek renk sırlı çini ve kırık halde sıraltı tekniğinde birbirine geçmeler yapan geometrik süslemeli çini parçalarına rastlanmıştır.

Çalışma sırasında farklı seviyelerde form vermeyen sırlı ve sırsız seramik parçaları ile tek renk turkuaz çini parçaları, geometrik ve bitkisel süslemeye sahip sıraltı çini parçaları, üzerinde kuş kanadı olduğu düşünülen lüster teknikli çini ve yine lüster teknikli kuş figürlü çini parçası, haç formu lüster çini parçaları, korozyona uğramış halde bakır sikke bulunmuştur. Yine bilezikler başta olmak üzere bazı cam parçalar ile de karşılaşılmıştır. Lüle ve kandil parçaları da ele geçen buluntular arasındadır.

Değerlendirme

2021 yılında hem Dört Kemerli Yapı hem de Tonoğlu Yapı çevresinde yürütülen kazı çalışmaları sırasında, mimari veriler dışında çeşitli türlerde küçük buluntular da ele geçmiştir. Öncelikle her iki alandaki mimari veriler değerlendirilecek sonrasında ise küçük buluntulara yer verilecektir.

Mimari

İnşa edildikten kısa bir süre sonra başlayan Moğol istilasından sonra, Kerimüddin Aksarayî'nin ifade ettiği gibi artık yaşanılmayacak duruma gelen Keykubadiye Sarayı'nın, bundan sonraki süreci ile ilgili olarak hemen hemen hiçbir bilgiye sahip değiliz. Yalnız 2021 yılı öncesi kazılarımıza ilişkin yayınlarda da ifade edildiği üzere, ortaya çıkan farklı dönemlere ait çeşitli tekniklerde inşa edilmiş olan duvarlar ve farklı seviyelerdeki döşemeler sebebiyle, tekrar kullanılabilir duruma gelen sarayın, bu kullanım süreciyle ilgili kesin olarak bir şey söylemek şimdilik kaydıyla oldukça zordur. Yine de bazı duvarların stil kritiği yöntemiyle eşleştirilmesine bağlı olarak en eskiye gidildiğinde -ki bunun tarihini tespit etmek zordur- bazı mekan oluşumlarına imkan verildiği anlaşılmaktadır. Duvarların bir kısmı kireç harçlı olmakla birlikte bazılarında basit çamur harçlı örgü sistemi uygulanmıştır. Ne yazık ki söz konusu mekanların duvarları bazı bölümlerde yaklaşık 1.5 m yüksekliğe sahip olmasına rağmen, daha önceki senelerde açığa çıkan mekanlarda olduğu gibi giriş açıklığının bulunmaması, alan ile ilgili değerlendirme yapmayı güçleştirmektedir. Yine benzer şekilde söz konusu mekanların zemin döşemelerinde de farklı uygulamalar ile karşılaşılmıştır. Bazı bölümlerde büyük düzgün taşlar ile döşeme uygulamasına gidildiği bazı bölümlerde ise kaba bir malzeme ve işçilik gösterdiği görülür. Yine büyük bir bölümde ise döşemenin bulunmadığı, döşemelerin sonraki kullanımlar sırasında söküldüğü düşüncesindeyiz. Bu bölümdeki çalışmaların tamamlanmasıyla bazı sorulara cevap bulabileceğimizi ümit etmekteyiz. Bu alanda yürüttüğümüz çalışmalar sırasında bizleri heyecanlandıran en önemli mimari buluntu ise sonraki kullanım sırasında, duvarlardan birinde yeniden kullanılan sarayın ve özgün malzemesi olan geometrik motiflerle süslü parçadır ki Dört Kemerli Yapı'da görülen süsleme dışında böyle anıtsal özellikte süslemenin ortaya çıkması, sarayda anıtsal girişe sahip bazı mekanların olabileceğini göstermektedir.

Yukarıda kısaca değinildiği gibi 2021 yılında başladığımız Tonoğlu Yapı çevresindeki çalışmalar bizlere hem mekanla ilgili önemli veriler sunmuş hem de Dört Kemerli Yapı çevresindeki karmaşık yapılaşmadan farklı olarak, daha anlaşılır bir plan özelliği ortaya koymuştur. Özellikle yapının güneydoğu yönünde açığa çıkan mekanlar, bu bölümde bir divanhane (taht salonu) özelliği gösterecek veriler sunmaktadır. Önde, zemini düzgün blok taşlarla döşeli ve altıgen formlu küçük bir havuzu olan avlu, avlunun doğusunda ise 0.50 m yükseklikte, zemini tuğla döşeli bir bölüm bulunur. Söz konusu alanın güneyinde ise avludan girilen

iki oda yer alır. Şimdilik açığa çıkarılan avlu bölümünün, alanla ilgili açma bilgilerinde de belirtildiği üzere yaklaşık 40 cm altında düzgün döşemenin bulunması sebebiyle ikinci kullanım da olabileceğini ve fazla yorum yapmadan bu bilgi ile yetineceğimizi belirterek, önümüzdeki sezonlarda yeni verilerle birlikte çok daha fazla bilgilerle yorum yapılabileceğini belirtmek istiyoruz.

Küçük Buluntular

2021 yılında, Dört Kemerli Yapı ve Tonoğlu Yapı çevresinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan küçük buluntuların çoğunluğunu çini ve seramikler oluşturur. Bunların neredeyse tamamına yakını birleşim göstermeyen kırık parçalar halindedir. Seramik buluntular arasında sırsız olan örnekler çoğunluğu teşkil eder. Çini buluntular ise daha önceki senelerde olduğu gibi 2021 yılında da tek renk turkuaz, sıraltı ve lüster olmak üzere farklı teknik ve süsleme özellikleri gösterir.

Tek renk turkuaz çiniler kazı çalışmaları sırasında en fazla ele geçen örneklerdir. Turkuaz rengin yanı sıra tek renk sırlı olarak az sayıda yeşil, kobalt mavisi ve patlıcan moru örnekleri de rastlanmıştır. Örnekler içerisinde büyük çoğunluğu form vermemekle birlikte, bazı parçaların dörtgen ve haç formu çinilere ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu örnekler arasında bir adet haç formu veren kobalt mavisi renkte sırlı çini dikkat çekmektedir. Ayrıca kırık parçalar halinde bulunan patlıcan moru renkte sırlı örnek ve dörtgen formundaki tek renk turkuaz sırlı çini form veren örnekler arasındadır.

Yoğun olarak ele geçen sıraltı teknikli çiniler hem form hem de süsleme bakımından çeşitlilik gösterir. Haç formu, yıldız ve dörtgen olmak üzere farklı formlarda yapılan örneklerde bitkisel, geometrik ve figürlü süsleme görülür. Haç formu örnekler çoğunlukla şeffaf turkuaz sıraltıya siyah renkte bitkisel motiflere sahiptir. Yıldız ve dörtgen formda olanlar ise şeffaf sırlıdır. Bitkisel motiflerde palmet, rumi ve kıvrım dallar ön plandadır. Bu örnekler arasında Tonoğlu Yapı çevresinde harcıyla birlikte çıkan bitkisel süslemeye sahip sıraltı çini dikkat çekmektedir. Geometrik süslemeli örneklerde ise merkezdeki bir yıldızdan gelişim gösteren geometrik örgüler çokça tercih edilmiştir. Genellikle şeffaf sıraltıya siyah renkte konturlar ile birbirine geçme yaparak oluşturulan yıldız kompozisyonundan meydana gelen geometrik süslemeli örneklerde, şeritlerin içerisi çoğunlukla kobalt mavisi renkte dolgulanmıştır (Fotoğraf 8-9).

Sıraltı tekniğinde figürlü süslemeye sahip tek çini örneğimiz Tonoğlu Yapı çevresinde atık malzeme içerisinde ele geçen sekiz köşeli yıldız formu örnek olup merkezinde “Umay” figürü yer almaktadır. Şeffaf sıraltıya siyah renkte konturlanan motifler turkuaz, kobalt mavisi ve patlıcan moru renkte boyanmıştır (Fotoğraf 10).

Az sayıda ele geçen lüster teknikli çinilerin tamamı kırık parçalar halinde bulunmuştur. Sıraltı tekniği çinilerinde olduğu gibi bu çinilerde de bitkisel, geo-

metrik ve figürlü süslemeler görülür. Lüster çiniler genellikle beyaza yakın krem renkte hamur yapısına sahip olup opak beyaz sır üzerine sarı ve kahverengi lüsterle hazırlanmış bitkisel süslemeye sahiptir. Haç formulu çiniler genellikle kobalt mavisi renkte sır üzerine yeşil renkte lüster boyalı bitkisel motiflerle süslenmiştir. Yıldız formulu çini parçaları ise genellikle beyaza yakın krem renkte hamurlu olup opak beyaz sır üzerine sarı, yeşil ve kahverengi lüsterle hazırlanmış bitkisel süslemeye sahiptir. Yıldız formulu çini parçası olduğunu düşündüğümüz kuş figürlü bir parça ile yarısı kırık olan yıldız çini üzerinde oldukça kaliteli işçilikle hazırlanmış kartal gövdesi (Fotoğraf 11) figürlü lüster örnekler arasında dikkat çekmektedir.

Tamamına yakını birleşim göstermeyen kırık parçalardan oluşan sırsız seramikler kazı buluntuları arasında çoğunluğu teşkil eden gruptur. Genellikle hamurları kırmızı rengin çeşitli tonlarındadır ve çoğunlukla sık gözeneklidir. Ele geçen örnekler küçük kullanım kaplarına aittir ve farklı kaplara ait ağız, gövde, kulp ve kaide parçalarından oluşur. Bu malzemelerden emzik (ülük) parçaları, tutamaç kısmı bulunan ve kenar kısmı elle şekillendirme yöntemiyle süslenmiş kırık tandır kapağı farklı örnekler arasındadır. Sırsız seramikler içerisinde Dört Kemerli Yapı çevresinde ele geçen bir örneğimiz diğerlerine göre daha sağlamdır (Fotoğraf 12-13).

Sırlı seramikler beyaz, krem ve kırmızı renkte hamur ve yapım teknikleriyle çeşitlilik göstermektedir. Kırmızı renkte, sık gözenekli hamur yapısına sahip seramiklerin büyük bir çoğunluğu yeşil renk sırlı olmakla birlikte kahverengi, sarının çeşitli tonları ve patlıcan moru renkte sırlı örneklerle de karşılaşmıştır. Bu örneklerde tek renk, sgraffito, champlevê ve sıraltı teknikleriyle yapılan süsleme görülür. Örnekler arasında içi yeşil renkte sırlı, dışı sırsız kaide parçaları büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Ayrıca kandil parçaları dikkat çeken örnekler arasındadır (Fotoğraf 14-15).

Sgraffito tekniğinde yapılmış örnekler, kırmızı renkte sık gözenekli hamur yapısına sahiptir. Ne yazık ki bu grup seramikler içinde tam veya tama yakın bir örnek bulunmazken, ele geçenler daha çok tabak veya kâse parçalarıdır. Çoğunluğu bitkisel motifler ile süslenmiş olmakla birlikte, bazı örneklerde genellikle çapraz eksenlerde çizgilerle veya birbiri ardına devam eden yarım ve tam dairelerle oluşturulmuş geometrik kompozisyon görülür.

Sırlı seramikler içerisinde en kaliteli olanlar, beyaz hamur üzerine turkuaz sırlı veya sıraltı tekniğinde hazırlanmış örneklerdir. Çoğunluğu küçük parçalar halinde ele geçen ve birleşim göstermeyen bu eserlerin bir bölümü iki tarafı da tek renk turkuaz sırlı, diğer bir bölümü ise şeffaf turkuaz sıraltıya siyah renkte desenlenmiş örneklerdir.

Seramik buluntular arasında tandır ve künkler de önemli bir yer tutmaktadır. Bir örnek dışında tandırın tamamı büyük ölçüde harap durumdadır. Birkaç künkten oluşan özgün su sistemi dışında, künkler tek tek farklı seviyelerde de ele

geçmiştir. Künklerde farklı formlar görülmektedir.

Seramik ve çiniler dışında sikke, cam ve oksitlenmiş metal parçalar gibi farklı buluntular ile karşılaşmıştır. Az sayıda ele geçen cam ve metal buluntuların tamamına yakını form vermeyen örneklerdir. Cam buluntular arasında yüzeyi yeşil ve lacivert renkte boyanmış ve yazılı süslemeye sahip kırık cam parçası çok fazla karşılaşmadığımız bir örnek olması bakımından önemlidir. Ayrıca farklı renkte cam bilezik parçaları form veren örnekler olarak dikkati çeker (Fotoğraf 16-17).

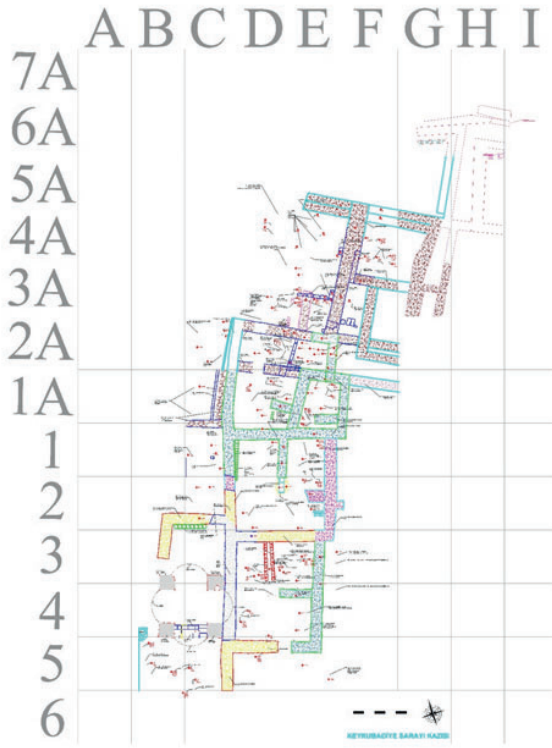
Dört adet sikke ele geçmiştir. Bunlardan üçü tamamen oksitlenmiştir ve dönemi anlaşılamamaktadır. Birinin üzerinde ise bazı harfler izlenmekle birlikte okunamamaktadır.

Sonuç

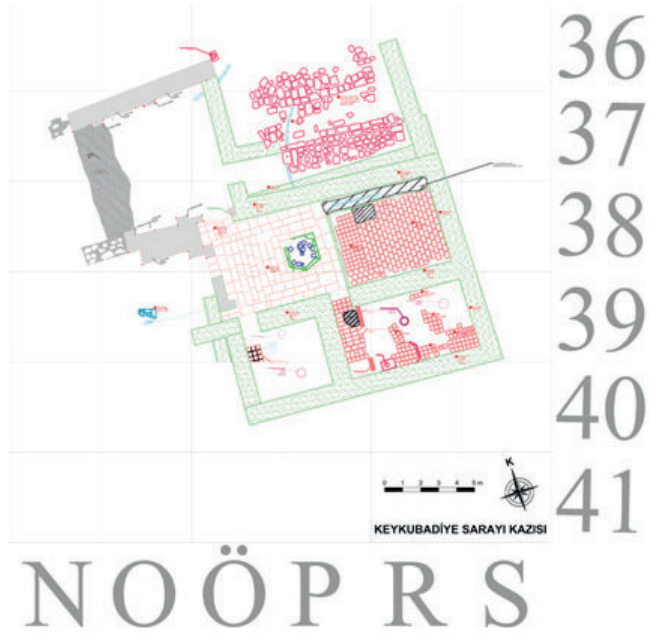
Keykubadiye Sarayı Kazısında 2021 sezonunda elde edilen veriler, Keykubadiye Sarayı yerleşkesi ve mimari kalıntıları ile ilgili önemli veriler ortaya koymuştur. Özellikle Tonoğlu yapı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalar, saraydaki Moğol tahribatından bir süre sonra ikinci bir kullanımın olduğunu göstermiştir. Özellikle farklı teknik ve seviyedeki duvarlar ile farklı seviyelerdeki döşemeler sarayın daha sonraki süreçte de kullanıldığını gösteren veriler olarak görülür. Bütün bunlar Selçuklu dönemi kaynaklarında geçen Moğol istilasından sonra sarayın bir daha kullanılmadığı bilgisini değiştirir nitelikte veriler olarak dikkati çekmektedir.

İlerleyen süreçte elde edilecek bulgular ülkemizin Orta Çağ arkeolojisi ve Selçuklu saray düzeninin çözümlenmesi için de önemli veri olacaktır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türk Tarih Kurumu'nun desteği olmak üzere, Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve Kayseri Şeker Şirketinin yereldeki desteği, kazı çalışmalarının sağlıklı biçimde yürütülmesini sağlamıştır.

Çizimler

Çizim 1: Dört Kemerli Yapı Etrafında Yapılan Çalışmalar

Çizim 2: Tonozlu Yapı Etrafında Yapılan Çalışmalar

Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Dört Kemerli Yapı Çevresi Kazı Öncesi Genel Görünüm

Fotoğraf 2: I6A Açmasında Bulunan Mimari Parça

Fotoğraf 3: Tonoğlu Yapı ve Çevresi Kazı Öncesi Genel Görünüm

Fotoğraf 4: Tonoğlu Yapı ve Çevresi Kazı Sonrası Genel Görünüm

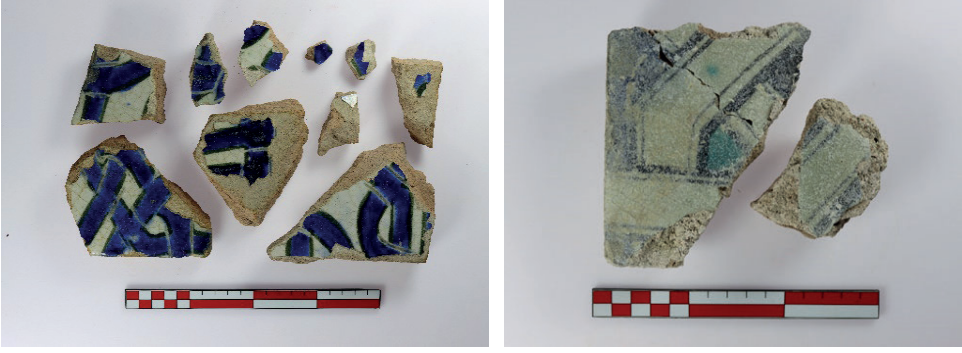
Fotoğraf 5: Ö36 Açması Künk

Fotoğraf 6: P38 ve R38 Açması

Fotoğraf 7: R38 Açması

Fotoğraf 8-9: Geometrik Kompozisyona Sahip Sıraltı Çini Parçalar

Fotoğraf 10: Umay Figürlü Sıraltı Çini Parçası

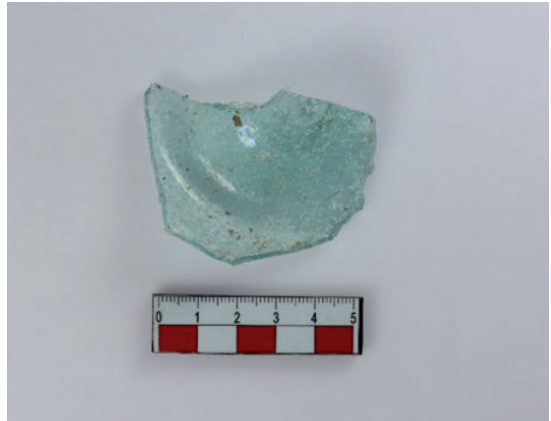
Fotoğraf 11: Kartal Gövdeli Lüster Çini Parçası

Fotoğraf 12-13: Sırsız Seramik Parçaları

Fotoğraf 14-15: Sırlı Seramik Parçaları

Fotoğraf 16-17: Cam Parçaları